

Н. В. Маркова вказує на те, що невербальні засоби часто є єдиною можливими для вираження і прояснення травмуючого емоційного стану. А лікувально-корекційні ефекти арт-терапії можуть проявлятися завдяки образотворчій діяльності навіть при відсутності подальшої вербалізації переживань, що пов'язано з дією цілого ряду терапевтичних чинників і механізмів (релаксація, катарсис, розвиток навичок самоорганізації та прийняття рішень, переживання інсайту і ін.) [1, с. 111].

Узагальнюючи, зазначимо, що арт-терапія є ефективним методом у роботі з людьми, що пережили травматичні події чи перебувають в ситуації невизначеності та напруги. Арт-терапевтична робота з дітьми є природною формою корекції емоційного стану, що м'яко зцілює психіку дитини, шляхом налагодження відносин із собою та світом.

Список бібліографічних посилань

1. Маркова Н. В. Можливості арт-терапії у системі комплексної допомоги дітям, які постраждали від локального військового конфлікту // Підтримка та реабілітація учасників АТО в Україні: досвід та перспективи: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький, 2016. С. 110-112.

2. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с

3. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації: методичний посібник. / уклад. Г.Б.Растроста. Суми. НВВ КЗ СОШПО, 2018. 64с.

Одержано 23.03.2022

УДК 111.1:172.1:159.96

Оксана Валеріївна БРУСАКОВА,

доктор юридичних наук, доцент, декан факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6522-8020>

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є антропологічною катастрофою, яка призводить до дестабілізації соціальних і політичних структур держави та суспільства, поглиблення страху перед радикальним екстремізмом, тероризмом, масовими вбивствами, насиллям. Деструктивні наслідки війни актуалізують проблему безпеки особистості, основу якої становить екзистенційна безпека як базова потреба особистості, основа для переосмислення життя, усвідомлення справжніх цінностей і орієнтирів, актуалізації сил та можливостей для відновлення потенціалу в умовах війни та мирному житті. Концепт безпеки людини (human security), що ототожнює безпеку радше із людьми, ніж з територіями, із розвитком, а не із озброєнням та прагне розглядати ці питання крізь нову парадигму сталого людського розвитку, був представлений ще у Звіті з людського розвитку 1994 р., підготовленому Програмою розвитку ООН (ПРООН) [1].

Наукові дослідження екзистенційної безпеки особистості ґрунтуються на фундаментальних соціально-філософських положеннях, методологічних підходах

щодо побудови інтегрального знання про існування ризиків і загроз в онтологічному, гносеологічному, аксіологічному аспектах. Безпека особистості як екзистенційна проблема, незахищеність людського буття, тривожність, відчай розкриваються у працях представників екзистенціалізму А. Камю, Ж.-П. Сартра, М. Хайдеггера, К. Ясперса та ін. В умовах постіндустріального суспільства проблема екзистенційної безпеки актуалізувалася у зв'язку з ризиками, що їх висував до людства прорив у природничих науках та технологіях (Д. Белл, У. Бек, Н. Луман, Т. Гідденс, П. Штомпка, Е. Тоффлер, Ф. Фукуяма та ін.). При вивченні небезпечних факторів є затребуваними також теорії, які вивчають маніпуляції свідомості та поведінки, формування масових фобій. Особливе значення для дослідження екзистенційної безпеки особистості має науковий доробок В. Франкла, який застосовував поняття «екзистенційного вакууму» для позначення відчуття внутрішньої порожнечі, що виникає в людині внаслідок втечі від себе, відмови від життєвих цілей, унікальних смислів, особистісних цінностей. Аналіз культурологічних і соціально-філософських наукових праць засвідчив, що антропогенним джерелом загрози екзистенційній безпеці є людське мислення, позбавлене духовно-моральних і гуманістичних цінностей, які мають бути життєвими пріоритетами особистості.

Можливий також розгляд екзистенційної безпеки особистості з об'єктивної (предметної) та суб'єктивної позицій. Так, вивчення предметної сторони екзистенційної безпеки передбачає її розгляд як суспільного соціокультурного явища з урахуванням концепцій глобальної, міжнародної безпеки та сталого розвитку людства. У суб'єктивній площині екзистенційна безпека може бути схарактеризована як феномен індивідуальної та колективної свідомості, ментальний комплекс характеристик мислення, діяльності та поведінки особистості.

Аналіз наукових праць з огляду на проблему виживання людства дозволив визначити аксіологічний, когнітивний, міждисциплінарний підходи, що акцентують на ключових регулятивах діяльності та поведінки особистості. Так, аксіологічний підхід передбачає наукове осмислення особливостей ціннісних орієнтацій особистості в умовах новітніх воєнно-політичних конфліктів (інформаційні, гібридні війни) [2]. Когнітивна парадигма екзистенційної безпеки є сукупністю ідей, фундаментальних знань, ціннісних установок, методології та зразків розв'язування пізнавальних задач, що складають основу інтегрального знання стосовно визначення шляхів подолання загроз людському існуванню. Нами також враховано дефініцію психологічної безпеки як однієї з умов збереження психічного здоров'я особистості, яка необхідна для успішного подолання зовнішніх і внутрішніх психологічних загроз. Прийнято до уваги й результати експертної оцінки, що засвідчила такі фактори психологічної безпеки особистості в екстремальних умовах, якот: морально-вольова урегульованість, стратегії подолання стресових ситуацій, ціннісно-смісловий аспект, посттравматичне зростання / регрес [3].

З позицій міждисциплінарного підходу, який увібрав теоретичні узагальнення та практичні напрацювання філософів, соціологів, психологів, ми схарактеризували екзистенційну безпеку особистості в умовах війни як адекватний предметним обставинам психоемоційний стан особистості, її суб'єкту ціннісно-сміслову позицію, що зумовлює діяльність і поведінку, визначає внутрішню основу соціокультурних зв'язків, детермінує позитивне ставлення до світу та потенціал

для подальшого розвитку, незважаючи на надмірні страждання, пережиті потрясіння, виснаження ресурсів.

З огляду на зазначене можна виокремити такі виміри екзистенційної безпеки, що відповідають структурі базових потреб особистості. Перший вимір (онтологічний) відповідає прагненню людини до фізичного існування та відображає здатність людини вижити, впоратись з поневіряннями, перемогти смерть, щоб бути. Другий вимір (автентично-особистісний) відповідає прагненню людини залишатися собою, зберігаючи при цьому справедливе ставлення до оточуючих. Третій вимір (комунікаційний) відображає здатність відчувати радість життя, зокрема, «розкіш людського спілкування» у скрутних, небезпечних умовах. Четвертий вимір (аксіологічний) відображає цінності та смисли, потребу в баченні майбутнього та свого існування в ньому.

Тож екзистенційна безпека особистості може бути розглянута в об'єктивному (предметному) та суб'єктивному (особистісному) вимірах. У предметному аспекті екзистенційна безпека особистості пов'язана із системою колективної безпеки та глобального прогресу та розвитку людства, у суб'єктивному асоціюється зі здатністю особи до виживання в умовах війни, почуттям передбачуваності, захищеності, довірою до себе та інших, стійкістю аксіосфери, вірою у справедливість та краще майбутнє.

Список бібліографічних посилань

1. Матвієнко В. М., Ковтун О. Ю. Програма розвитку Організації Об'єднаних націй // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, 2004. 812 с.

2. Калиновський Ю. Ю., Павліченко О. О. Аксіологічна безпека особистості в умовах інформаційної війни: Матеріали Науково-практичної конференції Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект» (м. Харків, 31 травня – 1 червня 2018 р.). Харків: ХНУПС імені Івана Кожедуба, 2018. С. 31-33.

3. Приходько І. І. Психологічна безпека персоналу екстремальних видів діяльності: концепція, трансформаційна модель, методи дослідження. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4 (29). С. 117-125.

Одержано 03.04.2022

УДК 159

Олена Валеріївна ВОЛИНЧУК,

аспірантка кафедри теорії і методики практичної психології

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3588-2504>

МЕЖІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ ЗА УМОВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Психологічний простір особистості характеризується параметрами суверенності тіла, території, речей, соціальних зв'язків, часових звичок та цінностей